

Mooi **BANDOENG**

1939
OCTOBER

JAARGANG 7
No. 10

GRAND HOTEL PREANGER BANDOENG

HOTEL MET DE MEEST MODERNE INRICHTING

Alle kamers met eigen badkamer. Electrische liften.
Electrische koel- en vrieskamers. Electrische Wasscherij.
Groote Wijnkelder.

Dagelijks Concert en Dansmuziek door het Preanger Orchest.

Grand Hotel Savoy-Homann

GROOTSTE EN MODERNSTE
HOTEL IN NEDERL.-INDIË

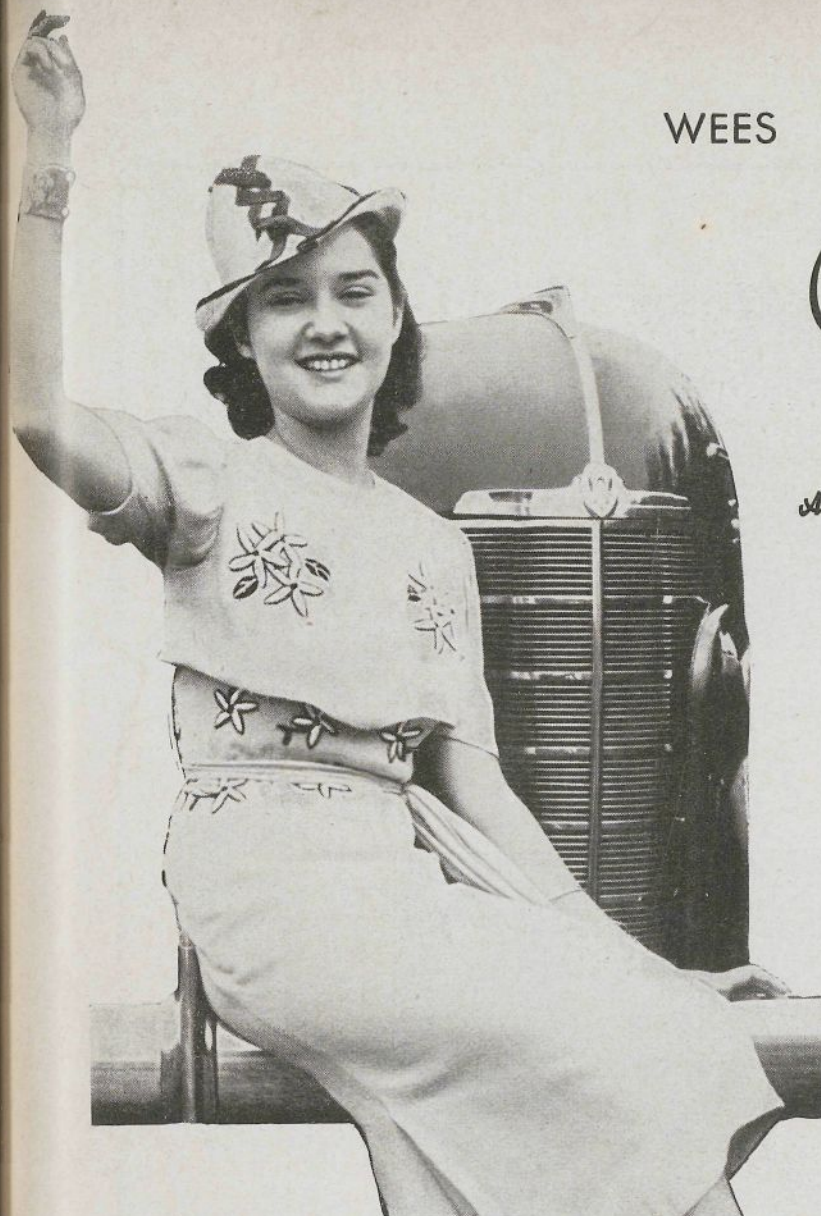
LIFTEN

HONGAARSCH ORCHEST

MOOIE ZALEN VOOR
BANQUETS, RÉUNIES ENZ.

Villa „Isola” dépendance.

Directeur:
Fr. J. A. van ES.

WEES

Optimist !

Als ik in Chamberlain's plaats was -

sprak gisteren oom Jan

De droom van den braven oom Jan zal wel nooit uitkomen. En evenmin zullen ONZE gesprekken en ONS ge-weeklaag eenigen invloed hebben op de Europeesche toestanden.

Als dit zoo is wat vindt U dan beter ?

Den moed te laten zakken, of blijmoedig ons normale dagelijksche werk vol te houden en zodoende óns steentje bij te dragen tot de terugkeer van gezonde toestanden ?

Zonder twijfel behoort U tot de laatste groep mensen.
Wees Optimist ! Leef gewoon verder, laat U zich niet in de war brengen en profiteer van de kansen, die ook nú nog voor het grijpen liggen !

Agenten van General Motors producten :

OLDSMOBILE & VAUXHALL

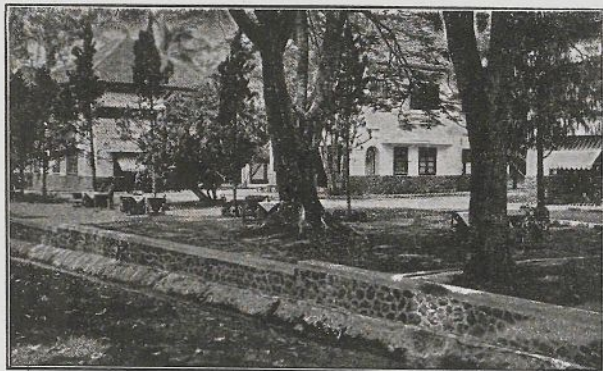
N.V. PREAMU
IMA-SERVICE

BANDOENG
Papandajanlaan 2
Tel. 1780 & 1781

Nòg zijn de prijzen laag
Nòg is er voorraad
Nòg is de gelegenheid gunstig . . .

Koop Nu !

R U S T I G

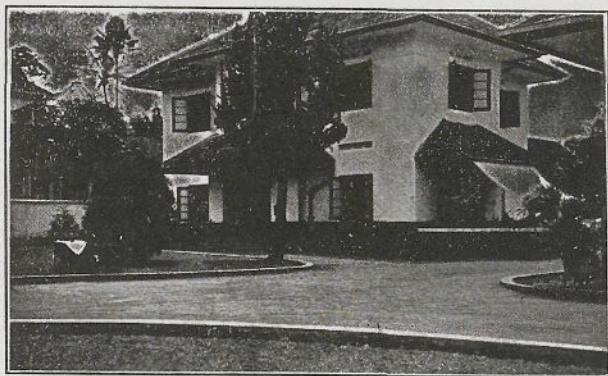

SCHITTERENDE LIGGING

FLAT-COMPLEX
„Olcottpark“

BANDOENG
J A V A
N.O.I.

C H I Q U E .

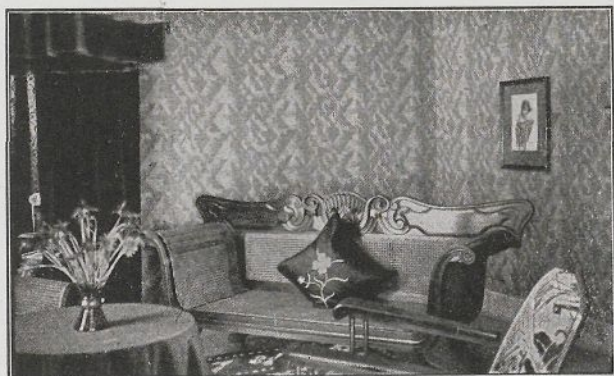
RUIE FLAT-GEBOUWEN

E E N H O M E .

SMAAKVOLLE INRICHTING
VLOTTE BEDIENING
GERENOMMEERDE TAFEL
FIRST CLASS SERVICE

and last but not least...

GEMATIGDE PRIJZEN

GEZELLIGE INTERIEURS

Mooi Bandoeng

OFFICIEEL ORGAAN VAN DE
VEREENIGING „BANDOENG VOORUIT”.

REDACTIE : Dr. L. v. d. Pijl en M. A. J. Kelling.

OCTOBER 1939

No. 10

JAARGANG 7.

DOEL DER VEREENIGING.

De Vereeniging „Bandoeng Vooruit” stelt zich ten doel, de belangen van Bandoeng en omstreken en die van het vreemdelingenverkeer in den meest uitgebreiden zin des woords te behartigen.

BESTUUR.

Beschermheer : E. Tacoma, Resident van Priangan.
Eerevoorzitter : N. Beets, Burgemeester van Bandoeng.
Eereleden : W. H. Hoogland en Ir. A. Poldervaart.
Voorzitter : W. H. Hoogland.
Vice-voorzitter : B. Sluimers.
Secretaris-Thesaurier : M. A. J. Kelling.
Leden : A. Bertling, N. A. Douwes Dekker, Fr. J. A. van Es, K. J. Heim, J. A. C. de Kock van Leeuwen, Dr. L. v. d. Pijl, Mr. P. A. Ursone, R. A. A. Wiranatakoesoema.

Gedelegeerd Bestuurslid in Nederland : C. J. Nauta, Jan Luykenstraat 86 Amsterdam, tel. 95164.

CONTRIBUTIE.

Minimum f 4,— 's jaars v. personen en f 5,— 's jaars voor zaken, instellingen, vereenigingen enz. Het lidmaatschap geeft recht op het maandblad „Mooi Bandoeng” en één toegangskaart 's jaars tot de kraterwegen van den Tangkoeban Prahoe of den Papandajan. Een persoonlijke contributie van f 8,— 's jaars geeft recht op twee toegangskaarten.

DONATEURS.

Men kan de Vereeniging als Donateur steunen door een jaarlijksche bijdrage van minstens f 25.—, of een gift in eens van minstens f 100.—. Het donateurschap geeft recht op een doorlopende persoonlijke toegangskaart naar de kraterwegen van den Tangkoeban Prahoe en den Papandajan.

ABONNEMENTEN.

Niet-leden kunnen zich op „Mooi Bandoeng” abonneeren ad f 2,50 's jaars.

KANTOOR : Naripan 5C.

Geopend : alle werkdagen van 8-1 en van 2.30-5 u. n.m.
Zaterdags van 8 - 12.30 n.m.
Telefoon 1600. Vóór en na kantoor tijd 1550.

MEDEWERKERS GEVRAAGD.

Toen in Juli 1933 onze Vereeniging het plan opperde over te gaan tot het uitgeven van het maandblad „MOOI BANDOENG” nam zij een moeilijke taak op haar schouders. In de afgelopen jaren heeft zij haar uiterste krachten ingespannen, om, zoover dat ging een ieder tevreden te stellen. Voor de redactie is dit evenwel lang niet altijd gemakkelijk geweest.

Met eenige voldoening mag daarom terug gezien worden op alles wat in de afgelopen zes jaar bereikt werd. Ons orgaan mag er zijn. Zij wordt niet alleen in Indië maar ook in Nederland, Australië, Singapore, Zuid-Afrika en zelfs in de Vereenigde Staten gelezen.

Wij zijn er echter nog lang niet! Integendeel: zeer veel kan nog verbeterd en verfraaid worden. Wij komen echter doorlopend medewerkers te kort.

Wie helpt ons aan interessante artikelen, pakkende beschrijvingen van tochten, mooie foto's, frissche suggesties?

Dan kan nog veel meer aan onze leden gegeven worden.

Daarvoor is echter de volle medewerking noodig van allen, die met ons werk sympathiseeren. Door een inniger vereenigingsleven, door het aanbrengen van nieuwe leden en door propaganda te maken voor onze Vereeniging, kan „BANDOENG VOORUIT” nog veel meer bereiken.

Daarom: Vrijwilligers voor!

Ook in deze moeilijke dagen blijft ons devies:

Bandoeng vooruit!

HET BESTUUR.

GESCHIEDENIS VAN BANDOENG

door

M. A. J. KELLING.

Zij, die van Bandoeng en omgeving willen genieten, zullen ongetwijfeld eenig historisch relief verlangen, — tenminste, zoo gaat het mij persoonlijk —, want niet alleen de ontwikkelde toerist, maar veel meer nog degene, die hier woont, wil wat weten van de geschiedenis van de plaats zijner inwoning. Vandaar deze aantekeningen.

Uit geschiedkundige gegevens kan men aantoonen, dat reeds in 1488 een „landschap Bandoeng” bestond, als onderdeel van het rijk Padjadjaran. Daarnaast blijkt uit de stamboom der Regenten, dat de eerste Regent van Bandoeng ongeveer in 1630 aan het bewind kwam.

In dien tijd was de Bandoengsche hoogvlakte niet alleen, maar de geheele Preanger voor de Europeanen nog „terra incognita”. Pas in 1641 werd een eenigszins groote tocht gemaakt de Tjitaroem op, om zich op de hoogte te stellen van een kolonie Mataramers, die daar gevestigd was.

De Tjitaroem en de Tjimanoeke waren de wegen, waarlangs men 't onbekende binnenland introk.

Moest de reis nog verder voortgezet worden, dan ging het te voet door dichte bosschen en langs ongebaande wegen. Dorpen zag men maar weinig, want het land was zeer dun bevolkt.

Uitgestrekte wouden en groote alang-alangvelden bedekten toen de vlakten en de hellingen der bergen.

Soemedang was in dien tijd de eenige plaats van beteekenis. Bandoeng was niet meer dan een kleine dessa en lag op de plaats, waar de Tjikapoendoeng in de Tjitaroem uitmondt, ongeveer zes paal ten Zuiden van het tegenwoordige Bandoeng.

„Dajeuh Kolot” heet die plaats nog, d.i. oude hoofdstad. Eerst in Daendels' tijd werd, zooals wij straks zullen zien, de zetel van den Regent naar het tegenwoordige Bandoeng overgebracht.

Stel het u even voor: Het tegenwoordige Bandoeng met zijn duizenden huizen, zijn grootsche gebouwen, zijn mooie parken en lanen, zijn drukke wegen.

Denk dat alles weg en in plaats daarvan: een uitgestrekt alang-alangveld, waar de tijger het wilde zwijn en het hert beloert en waar de rhinoceros zich met zijn log lichaam een weg baant door de wildernis. Dan hebt ge het Bandoeng van een paar eeuwen terug! Toen was het nog niet eens een „bergdessa”, zooals het tegenwoordig wel eens genoemd wordt door „welwillende” kustbewoners.

Het herinnert ons aan het kleine, onbeduidende visschersplaatsje, dat eenmaal lag aan de uitmonding van de Amstel, waar nu het machtige Amsterdam zijn trotsche gebouwen verheft.

Omstreeks 1625 stond de Preanger onder het gezag van den Regent van Soemedang, Dipati Oekoer geheeten. Deze was aangesteld door Sultan Agoeng van Mataram, want die had ook de Westerlanden (d.i. de Preanger) bij zijn groot rijk gevoegd. Of Dipati Oekoer een Javaan, dan wel een Soendanees was, is niet met zekerheid bekend.

De suprematie van Mataram over de Preanger bestond niet slechts in naam. De Soendanezen hadden gelegenheid in overvloed hun onderhoorigheid aan den lijve te gevoelen. In 1628 werden ze opgeroepen om voor Sultan Agoeng te strijden op Madoera. In 1628 moest Dipati Oekoer zich met 5000 man bij het Javaansche leger voegen, dat Batavia moest innemen.

De uitslag van deze onderneming is bekend. Het Javaansche leger, geteisterd door ziekte en gebrek, moest het beleg opbreken en met groote verliezen terugtrekken. Nu achtte Dipati Oekoer den tijd gekomen om zich van het Mataramsche juk te bevrijden. Met vrouwen en kinderen trokken de Soendanezen zich eerst terug in Bantam en vestigden zich later op den berg Loemboeng.

Natuurlijk liet Sultan Agoeng hen niet met rust.

Na de tweede belegering van Batavia zond hij troepen uit om Dipati Oekoer gevangen te nemen. Een gedeelte van de Soendanezen trok nu naar Batavia en vroeg

ER IS NOG STEEDS:

BÉTER LICHT

N.V. G.E.B.E.O.

verlof om zich ten Zuiden van de stad te mogen vestigen. De Compagnie weigerde dit en nu trokken ze naar Bantam, waar hun een woonplaats aangeboden werd.

Intusschen had Dipati Oekoer zich op den Loemboeng verschanst en verdedigde zich dapper tegen het Mataramsche leger. Groote steenen liet hij naar beneden rollen om den belegeraars afbreuk te doen. Toch viel Dipati Oekoer ten slotte door verraad in handen der Javanen.

Hij werd naar Mataram gevoerd en daar ter dood gebracht. Zijn Soendaneezen verspreidden zich naar alle kanten, terwijl een deel van hen zich in de woeste streek langs de Wijnkoopsbaai vestigde.

Zoo is waarschijnlijk de loop der gebeurtenissen geweest, waarover tal van Inlandsche verhalen bestaan, die echter voortdurend met elkaar in tegenspraak zijn, zoodat het heel moeilijk is daarvan een historisch juist overzicht te geven.

Door den oorlog was het land verwoest en de bevolking verstrooid, zoodat de Preanger voor Mataram weinig waarde meer had. Voorloopig werd er dan ook geen nieuwe Regent aangesteld.

Eerst in 1641 gaat Sultan Agoeng zich weer met de Preanger bemoeien. Waarschijnlijk stond dit in verband met de inneming van Malakka door de Hollanders. Sultan Agoeng had langen tijd gehoopt met de hulp der Portugeezen de Hollanders nog eens te kunnen verdrijven. Na den val van Malakka moest hij deze verwachting opgeven. Nu was het zijn bedoeling van zijn Westerlanden (de Preanger) een stevig bolwerk te maken tegen de machtige Compagnie.

Sultan Agoeng stelde nu 4 nieuwe regentschappen in, waaronder ook Soemedang en Bandoeng behoorden. Het geheele regentschap Bandoeng werd toen op 300 huisgezinnen geschat, wel een bewijs, hoe dun het land toen bevolkt was.

Na Sultan Agoengs dood brak er een rustiger tijd aan voor de Preanger. Dit blijkt o.a. hieruit, dat de bevolking van 't regentschap Bandoeng bij een volkstelling onder Soenan Amangkoerat I op 1000 huisgezinnen vastgesteld werd.

Ook Soenan Amangkoerat liet zijn rechten op de Preanger gelden. De Soendaneesche regenten moesten jaarlijks op Garêbêg Moeloed naar Mataram trekken om daar hun

hulde te brengen aan den vorst. Zij brachten dan tegelijk hun belasting op, die gewoonlijk bestond uit een deel der opbrengsten van hun land.

De Regenten werden op hun hofreis vergezeld door een groot gevolg en bleven dikwijls zoolang weg, dat er in hun gebied handen te weinig waren voor het bebouwen der rijstvelden. Daar bekommerde de vorst van Mataram zich niet om. Als hij zijn inkomsten maar op tijd kreeg, dan trok hij zich van de rest niets aan.

Wilde hij een nieuwen kraton bouwen, dan werden honderden menschen opgeroepen om steenen te bakken. Die menschen hadden dan geen gelegenheid om hun akkers te bebouwen en hongersnood was er soms het gevolg van.

Of het oude Soendaneesche verhaal, dat de Preangerregenten ten hove het erf van den vorst moesten vegen als teeken van hun onderdanigheid, waarheid bevat, is moeilijk te zeggen.

Dat de Preanger, evenals andere streken, ook zijn aandeel in rijst aan den vorst moest opbrengen, is niet waarschijnlijk, gezien de groote moeilijkheden van het transport naar Midden-Java.

De rijstbouw beteekende trouwens in dien tijd in de Preanger nog niet zoo heel veel. Sawah's vond men er nog maar weinig. De rijstbouw werd meest uitgeoefend op droge gronden. H o e m a's noemen de Soendaneezen die.

Een stuk grond, gewoonlijk op de helling van een heuvel gelegen, werd schoongekapt en schoongebrand, waarna de bodem wat losgeward werd en de rijst gezaaid. De hoema-bouw was geheel afhankelijk van den regen; bleef die uit, dan mislukte de oogst. Na één of twee jaar was de grond uitgeput, zoodat men een nieuw terrein moest opzoeken. De huizen werden dan afgebroken en bij de nieuwe velden weer opgebouwd. 't Spreekt vanzelf, dat die huizen zeer primitief waren: meer dan hutten waren 't eigenlijk niet.

„Tiang hawoer, atep bloeboer,

Sa-taoen tjitjing, kadoea maboer,” zegt een oud Soendaneesch rijmpje. Dat beteekent: „Een stijl van bamboe, een opge-raapte atap; één jaar blijven we en dan verhuizen we.”

Door den hoema-bouw leidde de bevolking dus een zwervend leven en van eenige

VRAAGT HET HUISHOUDTARIEF OP
PROEF. HET ZAL U BEVALLEN!

N.V. G.E.B.E.O.

ontwikkeling was natuurlijk geen sprake. Ploegen en patjols kende men nog niet. De eenige werktuigen, die men gebruikte waren een kapmes, een parang (sikkel) en een krom ijzer, om de wortels uit den grond te halen.

Het was geen wonder, dat de bewoners liever geen sawah's aanlegden, zoolang het land zoo onrustig en onveilig was. Hoe licht kon het gebeuren, dat al hun moeilijke arbeid vergeefs was. Sawahbouw en vaste woonplaatsen konden alleen bestaan, als rust en veiligheid gewaarborgd waren. Zoolang de hoema-bouw uitgeoefend werd, was verhuizen van een heel dorp een zeer gewone zaak. De menschen gaven er niet om, — aldus een schrijver uit het einde van de 17e eeuw, — om van woonplaats te verwisselen, „dewyle sy maar slegte stroohutten bewonen, haren geheelen huysraad onder den armen medeneemen en haar seer sober, ja in het woeste bosch by noot behelpen kunnen, het welke ook d'oorzake is, dat ze zoo luy en onbekommert leeven.”

Bijna de geheele 17e eeuw is het in de Preanger onrustig geweest. Eerst waren het Javaansche troepen, waarvan de menschen te lijden hadden, later Bantammers, Balineezen en Makassaren. Vooral de Bantammers hebben in de Preanger vreeselijk huisgehouden. Zoo deden ze b.v. in 1680 een inval in het gebied van Tjiandjoer en roofden meer dan 2000 mannen, vrouwen en kinderen en veel vee. Op den terugtocht werden er van die gevangenen 200 ter dood gebracht, de anderen werden als slaaf verkocht.

In dien tijd was er te Soemedang een regent, RANGGA GEMPOL geheeten, die groote plannen koesterde. Hij wilde namelijk als zelfstandig vorst regeeren over een groot deel van de Preanger. Een afgezant van den Soenan van Mataram behandelde hij zoo kwalijk, dat deze ijlings de wijk nam. Naburige regenten zette hij af en lijfde hun gebied bij het zijne in. Geheele dorpen liet hij verhuizen naar zijn hoofdplaats. De Compagnie wist hij zand in de oogen te strooien, zoodat deze hem onbewust zelfs hielp bij 't uitvoeren van zijn eierzuchtige plannen. Rangga Gempol's geluksster schitterde echter niet lang. In 1678 deden de Bantammers een inval in Tjiasem en veroverden dat. Balineesche benden onder Bantamsche aanvoerders trokken toen naar 't Zuiden en veroverden ook Soemedang. Rangga Gempol vluchtte naar

Indramajoe en met zijn macht was het voor goed gedaan.

Het ongelukkige Soemedang werd uitgeplunderd en uitgemoord op vreeselijke wijze, terwijl een 600-tal vrouwen naar Oost-Java werden gevoerd.

Het is ten slotte de Oost-Indische Compagnie geweest, die door haar gezag de rust in de Preanger hersteld heeft. Vooral de Gouverneur-Generaal CORNELIS SPEELMAN heeft door krachtige maatregelen de Preanger gezuiverd van rondzwervende benden.

Toch waren het niet alleen vreemde vijanden, waarvan de Preanger-bewoners te lijden hebben gehad. Ook van hun eigen hoofden hebben ze dikwijls heel wat te verduren gehad.

De Regenten waren heel onderdanig, als ze in Mataram voor hun vorst verschenen, maar in hun eigen gebied waren het vaak tirannen, die deden, wat ze wilden. Zij riepen hun onderdanen voortdurend op voor onbetaalde heerendiensten en beschikten vaak naar willekeur over hun leven en bezittingen.

De toestand van de gewone menschen was niet veel beter dan slavernij.

Soms kreeg een Regent, gelijk later ook Daendels, het in zijn hoofd om een heele dessa te laten verhuizen. Hij vroeg er niet naar, of de menschen in hun nieuwe woonplaats ook de noodige middelen van bestaan vonden. Een Hollandsche gezant, die in 1678 in Soemedang was, schreef: „Hier zijn een goed getal menschen van honger gestorven, want de Pangeran trock de dorpelingen van alle de gebuurnegorijen tot sich, sonder deselve van onderhoudt ende voedsel te versorgen, zoodat die arme menschen genootsaect wierden allerhande cruyden en de wortelen van wilde boomen tot hun onderhoudt te gebruycken.”

De knevelarijen van enkele Regenten hebben geduurd, totdat Daendels met forsche hand ingreep en door krachtige maatregelen de menschen tegen hun eigen Hoofden beschermde.

De Preanger-bewoners van heden behoeven „den goeden ouden tijd” dus zeker niet terug te wenschen!

Misstanden zullen er altijd wel blijven, zoolang er menschen op de wereld zijn. Die zijn

EEN KLEINE WENK: GEEFT STEEDS

EEN PRACTISCH GESCHENK.

N.V. G.E.B.E.O.

PLAN DER NEGORIJ BANDONG

Schaal van $\frac{1}{4}$ duitsche mijl of een paal

- A *Woning van den Regent*
- B *Assist der Regent*
- C *Teeminge*
- D *Aria*
- E *Herberg*
- F *Blok houten*
- G *Makgij*
- H *Woning van den h. Pajon*

De oudste kaart van Bandoeng, door den schrijver van dit artikel in 's Lands-Archief te Batavia aangetroffen. Het is niet precies na te gaan van wanneer deze plattegrond dateert. Naar aanleiding van de daarop voorkomende gegevens moet hij omstreeks 1825 gemaakt zijn.

er nu ook nog wel. Maar het bestudeeren der geschiedenis van zijn land zal iederen bewoner van Java tot de erkenning brengen, dat hij dankbaar mag zijn onder zooveel betere levensomstandigheden te mogen leven dan zijn voorouders.

Opmerkelijk is het, dat in dien tijd in de Preanger nog geen Europeanen werden geduld. Zelfs in 1823 werd nog bepaald, dat men van den Resident een vergunning noodig had om over den Grooten Postweg te mogen reizen!

Het schijnt, dat men ook met de Europeanen in de Preanger aanvankelijk niet bijzonder prettige ervaringen opgedaan had, hetgeen overigens geen wonder was, want het soort, dat daar naar toe ging bleek nu juist

niet tot de bloem der natie te behooren! Op 3 October 1697 bijvoorbeeld kreeg „een berucht personage”, die goed op de hoogte scheen te zijn van „meer diergelijke morsserijen” door bemiddeling van hofgrooten, die bang waren dat hij anders het een en ander aan het licht zou brengen, toestemming zich in de Preanger te vestigen.

In 1681 woonden in Bandoeng nog slechts 200 Inlandsche gezinnen en kreeg de Demang Timbanganten opdracht Bandoeng uit te breiden en zich met 200 gezinnen daar te gaan vestigen.

De eerste Europeaan, die te Bandoeng gewoond heeft, moet een zekere Arie Top geweest zijn. Deze man was in 1720 korporaal en tevens „houthakker in de Preanger bos-

schen"; geen onaardige combinatie! Verder is bekend, dat er in 1742 twee Europeesche bewoners waren, de eene had den titel van Opziener en heette Jan Geysbergen, ook wel „Ronde Jan," de andere was een korporaal. Beide heeren schijnen het nog al bont te hebben gemaakt en moesten door de bevolking worden onderhouden.

Het gevolg hiervan was, dat de regent van Bandoeng verzocht „te mogen worden ontheft „van het onderhoud van twee Europeanen „in name Ronde Jan dan wel Jan Geysbergen „en een korporaal, hier bij naam onbekend." Veel resultaat had de regent niet op zijn verzoek, want hij kreeg ten antwoord, dat de G.G. hoopte, dat deze twee Hollanders niets „onbehoorlijks" mocht overkomen en dat de G.G. niet lastig gevallen wenschte te worden met „leugen of valsche oprapingen".

Met de Chineezzen schijnt het hier ook nog al eens mis te zijn geweest, want in 1809 mochten „om de verbittering te verminderen door hun gedrag", — voorloopig hoognaamd geen Chineezzen (behalve de houders van rijstpachten) zich naar de binnenlanden begeven en zich daar vestigen. Doch zonder Chineezzen ging het ook al niet, want een jaar later werd er te Bandoeng een speciale kampoeng voor hen gebouwd! De Chineezzen schenen echter in hun wiek geschoten te zijn, want niemand trok naar Bandoeng toe en, daar men moeilijk met een leeg kampoeng kon blijven zitten, werden er eenvoudig 10 Chineezzen uit Cheribon „aangewezen" om deze te bevolken.

In 1820 was het met onze Chineesche vrienden wéér mis en werden Bandoeng en de Preanger voor hen eenvoudig verboden, alleen mocht een klein getal „Chineesche nuttige ambachtslieden" blijven, zoodat bij een telling, die in 1821 gehouden werd bleek, dat er in de geheele Preanger slechts 81 Chineezzen en 196 Arabieren, Maleiers en andere vreemde oosterlingen waren. Eigenaardig, dat in de Preanger toen de Maleiers ook onder de „vreemde oosterlingen" gerekend werden. Zeven jaar later werd deze verbodsbepaling weer ingetrokken, doch met de Chineezzen scheen men toch steeds last te hebben gehad.

Een der eerste Landheeren van de Preanger was ANDRIES DE WILDE. Hij werd in 1781 te Amsterdam geboren, ging op elfjarige leeftijd op zee en werd in 1797 bij

Kampduin door de Engelschen gevangengenomen. Twee jaar later werd hij vrij gelaten en ging weer in 's lands zeedienst, werd opnieuw gevangengenomen door de Engelschen, wist te ontluchten en ging in 1803 als „Chirurgijn"(!) naar Java. Hij klom op tot den rang van chirurgijn majoor, werd lijfarts van den G.G. Daendels en ging toen naar de cultures over. Verschillende geschriften werden door hem uitgegeven o.a. verscheen in 1830 een boek getiteld: „DE PREANGER REGENTSCHAPPEN," waarin hij heel interessante dingen over de Preanger vertelt. In 1813 kreeg hij met nog twee deelgenooten het eigendomsrecht op het perceel Goenoeng Parang of wel Soekaboemi genaamd, waar hij zich in 1816 als landheer vestigde. Hij heeft veel voor de bevolking gedaan en trachtte door betere bewerking van den grond een grootere opbrengst te krijgen, hetgeen hem goed gelukte. Hij importeerde ezels uit Bombay, Arabische, Perzische en Engelsche paarden, koeien uit Friesland en Groningen, enz. Een ondernemende man dus.

Den 28 November 1821 bevond hij zich aan boord van het Fregatschip „Cornelia Henrica". In een oud handschrift van hem staat, dat hij „ter verbetering en uitbreiding van Landbouw en Industrie" aan boord had: een muzikmeester, een landbouwkundige, een veearts, een hovenier met vrouw en 5 kinderen, verder veel vee, gereedschappen, planten, pitten en zaden. Hij schrijft op bovengenoemden datum „vooruitstaande is „thans alles wel en in goede orde aan „boord geplaatst en tot nog toe is al „les in goeden staat". Over deze reis deed het Fregatschip ongeveer 6 maanden! Twee jaar later, in 1823, verliet de Wilde Java, omdat hij door het gouvernement gedwongen werd zijn zoo tot bloei gebracht land te verkoopen.

De tegenwoordige plaats Bandoeng heeft een veel jongere geschiedenis. Het oude Bandoeng, dat in de voorgaande bladzijden werd genoemd, was zooals reeds gezegd, ongeveer 5 kilometer ten zuiden van het huidige Bandoeng aan den Tjitaroem gelegen, n.l. daar, waar thans nog Dajeuh Kolot (= de oude stad) ligt, ook wel Krapiaak genoemd.

Het nieuwe Bandoeng is ontstaan door een Gouvernementsbesluit! Vandaar, dat Bandoeng wel voorbeschikt is om de Regeeringszetel van Indië te worden! Bij besluit van Gouverneur Generaal maarschalk H. W.

EEN VERLICHT HUISNUMMER

IS ALS EEN BAKEN IN ZEE!

N.V. G.E.B.E.O.

Verschenen :

„MET OPEN OOGEN DOOR BANDOENG”

Een bundel van de aantrekkelijke, frisch geschreven artikelen, die door Dr. L. van der PIJL in den loop der jaren in „MOOI BANDOENG” gepubliceerd zijn. Uit enkele andere tijdschriften zijn daarin ook stukjes opgenomen.

Het geheel geeft een uitnemend beeld van wat er aan planten en dieren in Bandoeng's omgeving waar te nemen is. Daar het niet op vormenkennis, maar op levensverhoudingen ingesteld is, wil het inwoners en bezoekers vertrouwd maken met het leven in hun omgeving.

Bij ons kantoor zijn exemplaren verkrijgbaar á f 1,25.
Een aardig geschenk voor Uw relaties.
Een mooi souvenir aan Bandoeng!

NIET VOOR NIETS

mogen wij steeds op een druk
bezoek rekenen.

De reden is: Wij leveren steeds

**GOEDE WAAR
VOOR UW GELD!**

Komt U zich in BANDOENG vestigen?

Dan weet waar U wezen moet

MODE-MAGAZIJN
voor Uw
MODE-ARTIKELEN
en
KLEEDINGSTOFFEN
Telefoon 1055

Afdeeling
PROV. & DRANKEN
voor Uw
LEVENS MIDDELEN
Telefoon
No. 1155 - 1156

in

SEPTEMBER

1. Dr. H. J. WIERS Dagoweg 1.
2. Hoofd van de Militaire
Automobiel Dienst Bandoeng.
3. D. A. M. KEULS Ambonstraat 8.
4. H. FOKKEMA Semarweg 12.
5. Mevrouw V. SOES-
MAN Prins Hendrikstraat 763,
Tjimahi.
6. S. CHAVANNES Boengsoeweg 66 Pav.
7. D. DUYVE Pasteurweg 4.
8. Mej. B. MINKE Logeweg 19.
9. C. van BUREN Tjisangkoeistraat 22.
10. W. DE JAGER Nijlandweg 7.
11. A. A. G. WINCKLER Malabarpark 9.
12. H. GOUW Katja-Katja Wetan 98.

DRUKKERIJ

VISSER

drukt niet alleen, maar
piekert ook voor U!

ONTWERPEN
RECLAME-
ADVIEZEN
CLICHE'S

TELEFOON
336
NA SLUITING 2795

IN
BANDOENG
BESTELT MEN
MELK
BIJ DE
BANDOENGSCHE MELK CENTRALE
TELEFOON 2002 EN 2022

Buddha

De Mineraalwaterfabriek voor kwaliteitsproducten

TELF. 276

ZEISS IKON

CAMERA'S
BIJ

Fotohuis „Braga“

GEBOUW D. E. N. I. S. BANDOENG.

VACANT

MODERNE BIJOUX

met Granaat - Koraal - Opaal steenen.

GOEDE HORLOGES

merk Cyma - Standard & de Luxe;
ASTIN.

FIJNE GOUD-, en ZILVER WERKEN

ringen, armbanden, hangers etc.

GERO - ARTIKELN

in grootste keuze.

JUWELIERS - HORLOGERS

G. EN J. DE LEEUW

BANDOENG BRAGAWEG 47a

Voor Uwe Bloemstukken gaat
men naar.

„HET BLOEMENHUIS“

Merdika 26. — BANDOENG Telf. 3.

Billijke prijzen. Privé service.

DAENDELS van 25 Mei 1910 werd n.l. bevolen „de hoofdnegorij Bandoeng” te verleggen naar „Tjikapondong”, een plaatsje waar de Groote Postweg den Tjikapoendoeng snijdt. Van weinig steden zal men zoo precies op den datum af weten, wanneer zij werden gesticht.

Bandoeng kwam daardoor aan den Grootten Postweg te liggen en werd daarmee ingeschakeld in het toenmalige interlocale verkeersnet. In het N. I. Plakaatboek van Mr. J. A. van der Chijs vindt men op bl. 210 van deel XVI aangaande deze verplaatsing het volgende vermeld:

„De landdrost der Jacatrasche Preanger „bovenlanden, bij missive hebbende te kennen gegeven, dat hem bij zijne jongste inspectie was ter ooren gekomen, dat de „hoofdnegorijen van Bandoeng en Praccamoentjang te verre van den nieuwen weg afgelegen waren, waardoor de werkzaamheden aan de postwegen als anderen sterk kwamen te lijden; met voordragt mitsdien „om gedachte hoofdnegorijen te doen verplaatsen, als die van Bandoeng naar Tjikapoendoeng en die van Praccamoentjang naar Andawadak, welke beide plaatsen aan den grooten weg gelegen en daartoe zeer geschikt waren; en consideerende, dat, behalve de voor de genoemde verplaatsing „opgegeven, plausible redenen, daardoor tevens onderscheidene cultures zullen worden „bevorderd, uit hoofde van de bijzondere „geschiktheid, welke daarvoor de gronden „hebben, die in de environs van de opgemelde, tot hoofdnegorijen voorgedragen „plaatsen gelegen zijn: is conform de gedane voordragt, besloten de hoofdnegorijen „Bandoeng te doen verleggen naar Tjikapoendoeng en die van Praccamoentjang „naar Andawadak, met autorisatie op gedachten landdrost om hieraan te geven de noodige executie”.

Tengevolge van de toen heerschende politieke onzekerheid was het effect dezer verplaatsing in het begin nauwelijks merkbaar.

In 1811, ten tijde van Raffles, woonden er nog maar 8 Europeanen in Bandoeng. Erg hard ging dat getal niet vooruit, want in 1846 waren er 9 en bestond de verdere bevolking uit 13 Chineezers, 30 Arabieren, 11136 Javanen en Soendanezen, 5 slaven en 30 militairen. Evenmin als de Chineezers, schenen de Arabieren kans te hebben gezien zich bemind te maken.¹⁾

Bij staatsblad No. 34 van het jaar 1853 werd aan Europeanen toegestaan „tot weder-

¹⁾ In 1889 waren er in Bandoeng 263 gevestigd, doch toen nam het bestuur krachtige maatregelen en werden er 195 verwijderd!

opzeggens” toe (!) te Bandoeng, Soemedang en Tjiandjoer te wonen, doch het bestaande verbod van handelen werd niet opgeheven. Een jaar later werd besloten een militair en weg te maken van Batavia via Buitenzorg naar Bandoeng. De befaamde groote Postweg via Poentjak bestond toen al, dank zij G.G. Daendels. Deze weg werd aangelegd in het jaar 1797.

De opkomst van Bandoeng dateert eigenlijk pas van 1856, toen deze plaats werd aangewezen als zetel van den Resident der Preanger Regentschappen in stede van Tjiandjoer, dat tot dusver bestuurszetel geweest was.

Resident Van der Moore ging echter pas in 1864 met zijn staf naar Bandoeng over, waar hij zijn intrek nam in de toenmalige Assistent-Residentwoning aan den Aloon-Aloon, aangezien het tegenwoordige residentshuis pas in 1867 gereed kwam.

Nu ging Bandoeng vooruit.

In 1866 vinden wij hier ter stede aan Europeanen: de Resident, een assistent-resident, een secretaris, eenige commiezen, een notaris, een hoofdingenieur met personeel, een civiel geneesheer, die een toelage van het gouvernement kreeg en een zestal onderwijzers, werkzaam aan de in dat jaar geopende Kweekschool voor onderwijzers.

De eerste spoorwegverbinding kreeg Bandoeng bij het gereedkomen van het lijnvak Tjiandjoer – Bandoeng, dat op den 17den Mei 1884 feestelijk werd geopend. Men kon toen van uit Batavia via Buitenzorg onze veste per trein bereiken. Tien jaar later kwam de verbinding met Tjilatjap en in 1906 de lijn Padalarang – Krawang tot stand.

Den 1en April 1906 werd Bandoeng tot gemeente verheven; dat feit vindt men opgeteekend in Staatsblad No. 121 van dat jaar. De benoemde raad telde oorspronkelijk 11 leden, waarvan 8 Europeanen, 2 Inlanders en 1 Vreemde Oosterling. Voorzitter was de assistent-resident R. A. Maurenbrecher, die later werd opgevolgd door den assistent-resident B. E. Kruisboom 1907, J. A. A. van der Ent 1909, J. J. Verwijk 1910, H. L. C. B. van Bijleveld 1913 en B. Coops 1913. In 1917 werd het aantal raadsleden op 17 gebracht en de heer Coops benoemd tot burgemeester.

Wij zijn nu zoo langzamerhand in de tegenwoordige tijden gekomen. Er zijn nog Bandoengers, die zich de openstelling van de spoorlijn herinneren. Onze stad zag er toen heel anders uit dan nu het geval is. Het verschil is wel bijzonder groot. Er is in die jaren heel wat gebeurd.

Veertig jaar geleden was er nog maar één school. Deze stond en staat nog: aan den

Logeweg, naast de Protestantsche Kerk, die pas later werd gebouwd, weer werd afgebroken, — omdat zij al spoedig te klein bleek, — en grooter verrees in den huidige vorm.

De Sociëteit „Concordia” had toen een 30 leden! Zij stond op de plaats, waar het gebouw van het voormalige Warenhuis de Vries (waarin thans o.m. atelier Bosscha gevestigd is) staat. Daarvóór was de Sociëteit, die toen nog „Braga” heette, ondergebracht in een huis op de plaats, waar nu het Clubhuis van het I.E.V. gevestigd is. Men had dit huis van een Inlander gehuurd voor f 15.— per maand, doch daar dit nogal een hoogen huurprijs was, moest de eigenaar tevens als djongos fungeeren; als contraprestatie mocht hij dan in de bijgebouwen wonen!

De plaats, waar nu de Javasche Bank staat, was een aloon-aloon, die speciaal gebruikt werd voor het opslaan van circussen, comedies-stamboul etc. De Logeweg was nog vrijwel onbebouwd. Op Tjikoedapateuh stond geen enkel huis en de noordzijde van de spoorbaan was geheel sawah.

De straten, — voorzoover de onverharde wegen dezen naam mochten dragen, — hadden in dien goeden ouden tijd ook andere namen.

De Bragaweg b.v. heette Kedjaksaan, terwijl Gang Coorde den zeer duidelijken naam van „Bordeelsteeg” had. . . .

Veel schokkende gebeurtenissen heeft Bandoeng in zijn geschiedenis niet gehad. Alleen heeft men in het jaar 1893 getracht ongeveer alle Europeanen tegelijk in de lucht te laten vliegen. De aanleiding hiertoe was, dat de regeering, op advies van den toenmaligen Resident Hardens, een anderen regent benoemd had dan men onder de inheemsche bevolking algemeen had gehoopt.

Dit zette kwaad bloed en een plan werd beraamd om allen, die aan die benoeming medegewerkt hadden, uit den weg te ruimen. Een schoone gelegenheid daartoe waren de races, die toen, meer dan nu, een feest voor iedereen waren. Iedere Europeaan, die maar even kon, ging naar de rennen kijken.

De hoofdaanleggers van den aanslag wisten een flinke partij dynamiet van den in aanbouw zijnden tunnel Sasaksaat in handen te krijgen en dit werd den avond vóór de races onder enkele pilaren van de destijds nog houten tribune gelegd. Daar de hoofdaanleggers er zelf niets voor voelden om de lont aan te steken, werd een „bangsat” opgeduid, die bereid was voor f 500.— plus de toezegging van een mooie „bestuursfunctie” (!) den aanslag te plegen.

Deze boef was echter ook maar een gewone inlander, en een paar uur voor den

aanslag kwam hij „voorschot” vragen! Op dat moment konden de hoofdaanleggers hem echter alleen maar gouden bergen beloven en nog geen contant geld geven. Hij moest maar wachten tot de tribune in de lucht gevlogen was! De handlanger hield zich, of hij er genoeg mee nam, doch besloot uit nijd, dat hij geen „perskot” had ontvangen, de boel te verraden. Toen de races in vollen gang waren en de tribune tjokvol was, kwam dan ook een eenvoudige inlander met een briefje bij den toenmaligen Assistent-resident Vosmaer, waarop in het maleisch stond, welk onheil een ieder bedreigde.

Kalm en onopgemerkt verliet de Assistent-resident, vergezeld van den controleur Hendriks, zijn plaats, om met eenige politie-dienaren de toegangen tot onder de tribune af te sluiten. In enkele minuten was alles afgevoerd en had men de hoofdaanleggers te pakken. Later werd nog een groote hoeveelheid dynamiet onder de brug van de Tjika-poendoeng gevonden!

Dank zij dit verraad, bleef men voor een groot onheil gespaard. Bij deze mislukte „revolutie” is het gelukkig gebleven, zoodat ik deze korte geschiedenis van Bandoeng kan besluiten met een dankbaar hart en de gegronde hoop, dat ook in de toekomst de geschiedenis van Bandoeng zich even vreedzaam als voorspoedig mag ontwikkelen.

P. J.

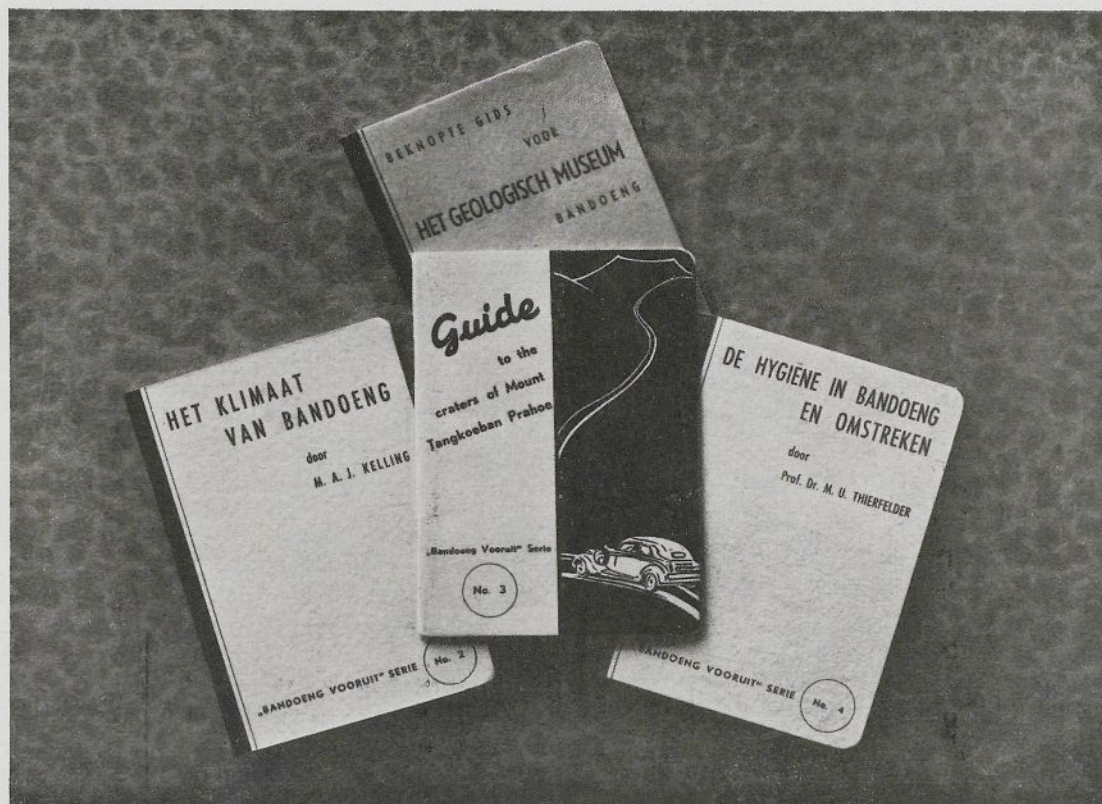
Het door mij in vorenstaande bladzijden gegeven historisch overzicht is slechts het begin van een poging om te geraken tot een volledige geschiedenis van onze woonplaats.

Het zal daarom bijzonder gewaardeerd worden, wanneer deskundigen en oud-Bandoengers, ook uit onze Inheemsche samenleving, mij willen wijzen op onjuistheden en onvolkomenheden en mij willen helpen aan belangrijke data, aanvullingen, vervolledigingen en verbeteringen.

Bij voorbaat mijn hartelijken dank,

K.

ONZE „BANDOENG VOORUIT” SERIE

Is U reeds in het bezit van de hierboven afgebeelde handige boekjes uit onze „BANDOENG VOORUIT”-serie?

Zij kosten voor leden slechts **10 cent** per deeltje, (voor niet-leden f 0,25) maar ze verschaffen U voor guldens genot en voordeel, want zij bevatten een schat van wetenswaardige gegevens over Bandoeng en Omgeving.

Verschenen zijn tot dusver:

1. Beknopte gids voor het geologisch Museum Bandoeng door Dr. R. W. van Bemmelen.
2. Het klimaat van Bandoeng door M. A. J. Kelling.
3. Guide to the craters of Mount Tangkoeban Prahoe.
4. De hygiëne in Bandoeng en Omstreken door Prof. Dr. M. U. Thierfelder.
5. Wandelgids voor den Tangkoeban Prahoe door Dr. L. van der Pijl.
6. De geologische geschiedenis van Bandoengs omgeving door Dr. R. W. van Bemmelen.
7. Waar logeeren wij?
8. De geschiedenis van Bandoeng door M. A. J. Kelling.

De voorraad is slechts beperkt.

Koopt dus spoedig.

EEN

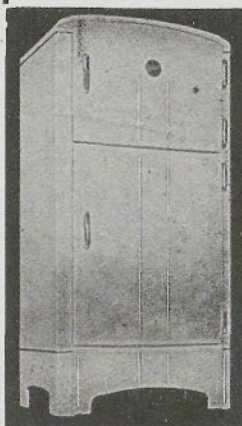

IJSKAST, gekoeld
met PETODJO-IJS

.

HET middel voor een goede, complete conserveering
van levensmiddelen in het moderne Indische huishouden.

Ook in huur verkrijgbaar.

VRAAGT INLICHTINGEN BIJ DE

IJsfabriek „BANDOENG” (Petodjo)
Kebon Sirih Tel. 371

.
Uw IJS dagelijks aan huis bezorgd.
5 K.G. per dag f 3,75 p. maand.

v/h H.G. Jenne & Co

Slachterij tel. 900 toko tel. 1714

Waarom ???

Zoudt U geen klant zijn van een
slachterij

Met Europeesch geschoold vakper-
soneel.

Welke aan kwaliteit en bereiding
de hoogste eischen stelt.

De grootst mogelijke hygiëne be-
tracht.

Up to date is ingericht met de meest
moderne machines.

Hypermoderne koelkamers heeft.

Als U

*Geen Hoogere prijzen
betaalt*

dan bij andere Europeesche slagers

„Goede wijn behoeft geen krans”

„Multifoto”

STEEDS 'T BESTE ADRES
VOOR:

Studio -

Serie EN

Buitenopnamen.

Wij zijn overal te ontbieden.

Ook 's nachts, zonder enkele prijs-
verhooging.

Bel maar op 2742 of na 8 uur n.m.
2740 en onze fotograaf is binnen
een kwartier ter Uwer beschikking!

Schimmel-eten.

Hoe kunnen ze het eten — brr, heelemaal beschimmeld — zooiets gooi je toch weg! Deze en nog andere uitingen hoort men, als op den passar bepaalde witte en roode beschimmelde koeken aan een weinig ervaren bezoeker opvallen. De Soendaneesche verkooper grijnst er om en de ervaren huisvrouw denkt misschien wel: Ik zal het je wel eens gauw voorzetten, lekker croquant gebakken bij een borrel of bij de rijsttafel!

De meest opvallende van de bedoelde waren is de ONTJOM, die in rechthoekige stukken verkocht wordt. Een donzige oranje-roode schimmellaag bedekt ze en de sporen stuiven weg als je er op klopt.

Voor we verder gaan met wetenschappelijke argumenten is het misschien nuttig eerst op het gevoel te werken. We moeten bedenken, dat de Westersche keuken evenzeer met schimmels en bacteriën werkt. Als je het goed nagaat, is kaas eigenlijk melk die op aangename wijze door bacteriën rot gemaakt is. Idem yoghurt, zuurkool, gistend brooddeeg. Ja ook uw tabak en uw thee zijn tevoren expres gegist, om van bier, wijn en theebier (zaliger nagedachtenis) maar te zwijgen.

En truffels en champignons zijn puur schimmelweefsel!

(Over Limburgsche- en Roquefortkaas te spreken, zou hier minder tactvol zijn.)

Waarom gooien we dan toch in 't algemeen beschimmelde of gistende voedingswaren weg? Meestal niet om de schimmel, maar omdat de schimmel ons waarschuwt, dat er ook wel onzichtbare, gevaarlijke zwammen op zouden kunnen zijn.

Bij ontjom e.d. mogen we de zaak zelfs nog scherper stellen en zeggen: Hoe meer schimmel, hoe veiliger! Want de roode onschadelijke schimmel groeit zoo snel, dat hij alles afdekt en het leven aan gevaarlijke schimmels en bacteriën onmogelijk maakt. Misschien herinnert iemand zich nu krantenberichten over bongkrek-vergiftigingen in Midden-Java en blijft hij aarzelen. Nu is inderdaad bongkrek iets dergelijks als onze ontjom, nl. een perskoek van klapper of katjang, doch met een andere schimmel. Maar deze koek was dan juist giftig geworden door onvoldoende beschimmeling, zoodat bacteriën door hun rotting een giftige stof konden maken.

Een slimmerik zal nu vragen: Waarom laat je het überhaupt beschimmelen, — eet het zóó op!

Het antwoord van den Soendanees is: „'t Smaakt lekker en 't bekomt me best". Dat antwoord is ook wetenschappelijk waardevol,

want een eeuwenoude voedingsgewoonte heeft meestal wel een goeden grondslag. De grondstof van ontjom is katjang tanah, de aardnoot, waar de olie uitgeperst is. Men zaait de schimmel er speciaal op uit en zorgt dat hij flink groeien kan. In deze perskoek zit nog zeer veel voedsel, vooral eiwit. Maar zoo'n stuk zou zonder meer, erg zwaar op de maag liggen. (Denk maar eens aan een katjang-maaltijd). Het eiwit is moeilijk verteerbaar en is bovendien door de omhulling der celwanden slecht bereikbaar voor het maagsap. Onze oranje schimmel heeft nu stoffen om ongeveer alle voedsel te verteeren, zoodat de maag en de darmen van ons er niets meer aan hoeven te doen. Is dat geen lui-aards-ideaal? Goed voedsel en licht opneembaar.

TEMPEH vindt men op den passar nog omhuld door de pisangbladeren, die voor de broeïng moeten zorgen. Voel maar eens aan de ingepakte koek hoeveel warmte de schimmel ontwikkelt! De boontjes van de koek en de witte schimmel vormen één compacte massa. De grondstof wordt bij de gewone soort gevormd door katjang kedele of sojaboon. Deze boon — een belangrijk wereldvoedsel voor de toekomst — bevat alle noodige voedsel, vet, zetmeel en eiwit en dat wordt in tempéh in uitstekenden vorm gebracht, zooals boven beschreven.

Natuurlijk mag men tempéh niet al te oud laten worden, want dan komt er ook onaangename en schadelijke rotting.

Ik mag er wel even aan herinneren, dat men van fijn gewreven soja-boonen een uitstekende melk en na stolling een soort kaas kan maken. De laatste is bekend als tahoe, een beroemd chineesch eten, dat door koenir geel gekleurd en smakelijk gemaakt is. Aangezien de afval die bij de bereiding ontstaat, uitstekend varkensvoer is, vindt men een tahoe-fabriek wel eens midden in een varkensstal. Ik zou U er hier een kunnen toonen! Misschien is er echter nu al een controleur G.G.D. geweest!

Nu komt er nog een schimmelproduct, dat bijzonder eerbiedwaardig is en dat ik bijna niet in zijn hemdje durft te zetten. Dat is tafelsoja, hier bekend als KETJAP, eigenlijk een chineesch product (toa-yoe). Men laat hiervoor gekookte sojaboonen volkomen doorwoekeren door een derde soort schimmel. Een aftreksel hiervan, gemengd met zout en kruiden, is ketjap.

Dit is terecht beroemd, want het is werkelijk vloeibaar voedsel, a.h.w. vloeibaar vleesch, dat niet meer verteerd hoeft te worden.

Ik denk zoo, dat Maggi e.d. wel veel soja zullen bevatten. En ik denk ook, dat menschen, die het over „catchup” hebben en dat dan zoo Hollandsch mogelijk uitspreken — uit het oog verliezen, dat dit wel doodgewoon ketjap zal zijn, op zijn Engelsch gespeld. Ik erger me altijd een beetje daaraan, omdat — als ik me niet vergis — het bijna net zoo dwaas is als de naam Cheribon. Dit is natuurlijk Tjirebon, op zijn Engelsch geschreven en dan op zijn Hollandsch uitgesproken. Waarom moeten wij, Hollanders, als eenigen dezen naam verkeerd uitspreken, evenals Soematra, dat wij volgens Engelsche of

Duitsche schrijfwijze met Hollandsche uitspraak Sumatra noemen?

Maar laat ik niet afdwalen — we zouden het over eten hebben.

Ik keer spoedig terug tot een mand met PEUJEUM, witte stukken die een sterk alcoholisch aroma verspreiden. Dit zijn gewoon cassavewortels, die o.a. beschimmeld zijn door de tempé-schimmel en waarvan het zetmeel door deze gisting in suiker en alcohol is omgezet. Erg lekker, vooral voor geheelonthouders, die persé geen „drank” willen drinken. Voor Soendanezen een gewilde lekkernij!

Dr. L. v. d. Pijl.

Bandoeng, stad van durf en toekomst.

Het is heerlijk in deze tijden door Bandoeng te loopen. Overal klinkt het lied van den arbeid, overal wordt gebouwd, verbouwd, worden nieuwe wegen aangelegd volgens grootsch opgezet, vooruitziend plan, worden doorbraken tot stand gebracht, verkeershindernissen opgeruimd of tot de kleinst mogelijke afmetingen teruggebracht. Honderden Inheemschen vinden werk, er komen handen en materialen tekort. Vrachtauto's, welke de overvloedige aarde van hier met grooten spoed brengen naar de plaatsen, waar demping of ophooging noodzakelijk is, snorren U voorbij. Bandoeng leeft, het heerlijke leven van iemand, die voelt en weet, dat de toekomst hem is.

Het lijkt me heerlijk burgervader te mogen zijn van onze stad. Daar zit iets moois, iets opzweepends in, leiding te mogen geven aan al die jonge krachten, welke overal aanwezig blijken te zijn.

Voor handelsplaats is Bandoeng niet voorbeschikt. Het zal blijven een stad van gouvernementskantoren, een planterscentrum, een vacantie- en touristenoord, een vaste woonplaats van blijvers, zoowel van gepensioneerden (er wordt te Bandoeng per maand ruim f 400.000 aan pensioenen uitbetaald en dus praktisch door deze groep uitgegeven!) als van hen, die van de opbrengst van het door hen bijeengebrachte kapitaal moeten leven. Al deze groepen hebben er belang bij, dat Bandoeng vooruit gaat. Dàt het reeds vooruit gaat, kan een ieder met eigen oogen waarnemen, doch het moet en kan op verschillend gebied nog veel en veel méér vooruit. En daar kunnen en moeten wij allen aan meewerken. Hoe? Door samenwerking en organisatie, door toe te treden als lid van Bandoeng Vooruit, een vereeniging, waarvan de naam al aangeeft, wat haar doel is. De contributie is bespottelijk laag, slechts vier gulden per jaar en kan dus geen financieele belemmering zijn. Ook hier

geldt, dat vele kleintjes een groote maken. Voor die vier gulden ontvangt men het maandblad MOOI BANDOENG, hetwelk voor uitbreiding vatbaar is, ja uitgroeien moet als propagandamiddel, benevens een vrije tolkaart voor toegang tot een der vulkanen Tangkoeban Prahoe of Papandajan. Maar daar gaat het eigenlijk niet om. Door lid te worden hebt U het recht op de vergaderingen Uw stem te doen hooren. Tezamen weten we meer, dan elk voor zich en door uitwisseling van gedachten, wordt het beste resultaat bereikt.

Zonder eenige moeite, mocht ik gedurende de laatste twee maanden een zestal nieuwe leden voor Bandoeng Vooruit aanbrengen. Alleen het volgende tweegeprek was daartoe voldoende. „Zeg, ben jij lid van Bandoeng Vooruit? „Nee”. „Nu wordt het dan, het kost maar vier gulden per jaar, let wel „niet vier gulden per maand, maar per heel jaar, mag ik je opgeven?” „Ga je gang”. En B-V had een lid meer! Eenvoudig, dat kan iedereen, laat elk lid van B-V, dat nu eens even nadoen, dan worden de duizend leden van nu er in een maand tijd twee duizend. Zelfvoldoening voor Uzelf, dat U iets gedaan hebt en kracht voor de vereeniging, met welker doel elk Bandoenger het niet alleen eens moet zijn, ja is, maar waarvan bij slagen elk Bandoenger, dus ook Uzelf, profiteert. En zijn we niet allen geboren egoïsten — maar gelukkig niet allen klaploopers —, die graag zooveel mogelijk profiteren?

Laten we dus het sneeuwballetje aan het rollen brengen, dan rolt het vanzelf wel verder. Moge het een lawine worden!

Wie als vanzelfsprekend lid van Bandoeng Vooruit moeten zijn?

1. Elke autobezitter, want een bloeiende gemeente als Bandoeng krijgt de beschikking over middelen om wan-

EXCURSIES

- I. Het Bestuur der Bandoengsche Excursie Vereeniging organiseert voor **ZONDAG, 1 OCTOBER** a.s. een wandeltocht van de Ondg.

„SINDANGWANGI“ naar SOEMEDANG

langs de hellingen van de Carumby.

Karumbi

Deelnemers worden tusschen half zes en 6 uur v.m. van huis gehaald.

Afrit: 6 uur vanuit het verzamelpunt: Riouwstraat/Groote Postweg. Even voor de aloon² te Tjitjalengka buigt een grintweg in noordelijke richting af, waarlangs het nog ongeveer een half uur rijden is tot het eindpunt van de auto-rit. Halverwege dit laatste traject worden de deelnemers in de gelegenheid gesteld op bepaalde punten te genieten van het prachtige uitzicht op de Bandoengsche vlakke, terwijl iets verder een bezoek wordt gebracht aan de watervallen van Sindolang, welke worden gevormd door de Tjitarik nabij het gehucht Sindolang in het voormalige regentschap Parakan Moentjang. Deze watervallen liggen op $\pm$ 1000 m.b.z., dus een 300 m. hooger dan Tjitjalengka. Enkele passen van de auto's kan, vanuit een keurig onderhouden prieeltje, het boeiend schouwspel van neerstortende watermassa's nog intensiever worden genoten. Men heeft hier het uitzicht min of meer van boven af, maar nog grootscher en indrukwekkender is de aanblik vanaf den voet der vallen.

De duur der wandeling vanaf Sindangwangi vordert ongeveer 7 uur (rusten inbegrepen). De auto's wachten de deelnemers op aan het einde van den weg naar de Ondg. Carumby bij Soemedang. Vermoedelijk uur van thuiskomst: 4 uur n.m.

Leider van deze tocht is de Heer K. F. A. Schouten. De kosten van deelname bedragen f 4.— per persoon.

Aanmelding geschiedt bij den Secr.-Penningmeester der B.E.V., Progostr. 16 telef. 1612 dan wel bij Mej. M. Latsch p/a. Rathkamp & Co. telef. 227.

- II. Excursie der N.I. Natuur-Historische Vereeniging naar de
ENGELSCH VLAKE en DANAU TJIHAROE
Op **ZONDAG 8 OCTOBER 1939.**

VERTREK:

Om 6 u. v.m. vanaf het verzamelpunt der auto's, de Autoverhuurderij „Preanger“. De deelnemers(sters) worden omstreeks kwart voor zes van huis gehaald.

TERUGKOMST:

Te Bandoeng tegen drie uur n.m.

KOSTEN:

Voor leden van „Bandoeng Vooruit“ f 3.50 p.p.

UITRUSTING:

Veldflesch. Leeftocht. Foto en filmtoestel. Spijkerschoenen en bergstok. Een reserve paar kousen en schoenen voor wie den terugtocht met droge voeten wil afleggen.

AANMELDING:

Uiterlijk Vrijdag, 6 October om 6 u. n.m. bij den Heer Ch. Hermans, Riouwstraat 118, Tel. 2334.

BIJZONDERHEDEN:

De wandeling begint bij Paseh ten Z. van Madjalaja, en brengt ons na een uur moeizaam klimmen op een vrijwel horizontale weg door prachtig zwaar bosch. Een goed half uur later ligt plotseling wijd-uit de Engelsche vlakke voor het verraste oog van den wandelaar en wekt Europeesche herinneringen. In de vischvijvers zijn allerlei waterplanten vol-op in bloei, van af de gewone blauwe en gele sawah-sla tot en met de wonderfijne, gedistingueerde watergentiaan. (*Limnanthemum indicum*).

Dan volgt weer een wandeling van een anderhalf uur door oerwoud, tot aan het meer Tjiharoes, dat daar ligt tusschen zwaar geboomte in een reuk van heiligheid. De heilige visschen van het meer mogen niet worden gevangen en dit zou ook zijn bezwaren hebben, want er zijn er bij zoo groot als een rijstschuur: er huist een reusachtige zwarte slang in het water, die de oeverbezoekers naar beneden tracht te trekken; en de omgeving wemelt van tijgers en booze geesten. Rustige bezoekers met een goed geweten behoeven echter voor al dit ongedierte niet bang te zijn; zij vreezen alleen de patjets, en nemen daartegen hun maatregelen.

De terugtocht langs denzelfden weg verloopt genoegelijk dalend.

- del- en fietspaden en trottoirs te doen aanleggen, waardoor het autoverkeer volkomen tot zijn recht kan komen, (dus nog afgezien van de vrije tolkaart);
2. de geheele middenstand, welke tegelijk met Bandoeng meegroeit;
 3. de overige handelszaken, welke leveren aan den middenstand;
 4. de gemeente-ambtenaren, niet alleen, omdat zij vaste Bandoengers zijn, maar ook, omdat een welvarende gemeente haar personeel goede voorwaarden voor het heden en den ouden dag kan bieden;
 5. de planters uit de omgeving, die, wanneer zij komen afzakken, welvaren bij een op allerlei gebied veel gevend, vroolijk Bandoeng, het voor hen aangewezen centrum om de blommetjes eens buiten te zetten en bij te komen van de eenzaamheid, welke hen daarna weder weldadig aandoet;
 6. de huiseigenaren en bezitters van andere vaste goederen, ook hun belang gaat samen met dat van Bandoeng;
 7. de blijvers, die hier hun levensavond slijten, welk „slijten” in een bergklimaat, als dat van Bandoeng vrij langzaam gaat en dat een ieder toch bovendien liever zoo aangenaam mogelijk doet;
 8. de actief dienende officieren en ambtenaren, tijdelijk geplaatst te Bandoeng en wel,
 - a. omdat zij meeprofitereën,
 - b. omdat van velen hunner, na omkomst van hun dienst, Bandoeng ook het voorland zal zijn;
 9. allen, die bedrijven houden, welke het moeten hebben van de Bandoengers en de touristen, die ook ten gevolge van de propaganda van B.-V. naar stad en omgeving worden getrokken;

Bij patentmedicijnen is dikwijls een lang lijstje gevoegd van al de lijders, die bij het middel baat zullen vinden en het is zeker, dat een zieke of ingebeelde zieke zich daarin terugvindt. Kijkt nu bovenstaand lijstje ook eens na. U zult ontdekken, dat Uzelf behoort tot een der groepen en mocht dit onverhoopt niet het geval zijn, welnu dan voegen we er een nieuwe groep aan toe, waarvan U dan groepsleider wordt.

Bij mijn ledenwerven voor B.-V. ontmoette ik personen, die „bezwaren” hadden of meenden te hebben. Van sommigen lag het smoesje er dik op, lieden, waaraan je dan ook verder geen woord meer verknoeit. De motieven van anderen waren niet ongegrond,

doch het zijn juist deze, die zich moeten aansluiten. Bezwaren zijn er om overwonnen te worden en hoe gezonder de vereeniging is, destemeer zal zij kunnen bereiken. Een strijd wordt gestreden aan het front en niet buiten de gelederen.

Laten nu eens allen een ledenwerf-campagne inzetten, zoodat B. V. niet alleen be- teekent

BANDOENG VOORUIT,

maar ook

BANJAK VEEL.

L. H. C. H.

Een Hollandsche illusie in een Indische stad.

BANDOENG,

stad van eenvoudige genoegens:
Van flaneeren - als in Holland -
in een winkelstraat; van het zitten
in een park, als in Holland; van
de besloten kamer - als in Holland
- met een boek en een kop thee.

(Bijzondere correspondentie, overgenomen uit „De Telegraaf”).

Wie het onlangs in Holland uitgegeven boek van Van Bovene „Hier is Indië” heeft gelezen, zal daarin de passage hebben aangezien: „Meer dan vroeger streven wij allemaal naar een imitatie van het Westen. Hoe perfecter de imitatie wordt, hoe grooter onze voldoening en hoe verder wij zelf van Indië verwijderd blijven.”

Dit imiteeren nu doet Bandoeng in hooge mate en misschien heeft de schrijver wel gelijk, dat wij daardoor van het eigenlijke Indië ver verwijderd blijven.

Maar „Het is zoo aantrekkelijk het leven zóó in te richten, dat je je in het geboorteland kunt wanen. Als voormalig inwoner van Batavia was ik verrukt, dat in Bandoeng de mogelijkheid bestond om Hollandsch te leven. Dat wil zóóveel zeggen na het ondergaan van de afmattende hitte in de hoofdstad, die elk vleugje van een illusie, dat je in Europa bent, uitsluit, dat ik me hals over kop in dit echt Hollandsche leven heb gestort.”

Misschien zal mijn enthousiasme weer bekoelen als het gewoon wordt, als ik ondankbaar genoeg zal zijn de laaiende zon aan de kust te vergeten en zal denken, dat het vanzelfsprekend is, dat je je in Indië zoo gezond en energiek voelt, maar voorloopig zal ik me nog elken dag kunnen verheugen.

HIER KUN JE IN DE STAD FLANEEREN, IN EEN WINKELSTRAAT, PRECIES ALS ELKE HOLLANDSCHE PROCINCIESTAD ER EEN HEEFT, MET WINKELS HUIS AAN HUIS EN BOVENWONINGEN. Iemand, die In-

dië niet kent, zal misschien niet kunnen begripen, dat dit nu iets is om er blij om te zijn. Maar als ik dan vertel, dat in de hoofdstad Batavia zoo'n gezellige winkelstraat niet is te vinden en wanneer zij er wèl zou zijn, de hitte toch niet zou toelaten, dat je je daar op alle tijden van den dag vertoont, dan wordt mijn blijdschap over dit simpele feit wellicht aanvaardbaar.

Het is een sensatie om op een Zondagmorgen te ca. 9 uur door de stille hoofdstraat te gaan, die dan meestal alleen wordt opgeluisterd door de aanwezigheid van een stuk of wat soldaten, vaak kersvers uit Holland — getuige de frischroode koonen van deze Jannen — en in het voorbijgaan het smeugig accent op te vangen van de streek waar zij vandaan komen. De winkels zijn gesloten, hier en daar zijn voor de étalages de lancasters neergelaten, in de verte beiert een kerkklok en als de lucht helder is, dan klinken je stappen hol op het trottoir. Dit is voor ons in Indië een typisch Hollandsche sfeer, Vanzelfsprekend loopen er ook wel Inlanders, maar hun getal schijnt in verhouding minder groot dan dat te Batavia. Ik kan niet precies zeggen wat het is, maar ondanks het feit, dat ze er wel degelijk zijn is het mogelijk hen niet te zien. Dit is in Batavia uitgesloten.

Nu zal wellicht bij menigeen die dit leest, de vraag rijzen, of ik het dan zoo erg vindt om Inlanders op mijn weg te ontmoeten. Dit nu is allerm minst het geval, maar in een zoo bij uitstek Hollandsche straat als den Bragaweg, dien ik zoo juist beschreef, is 't zoo verleidelijk om net te doen alsof je in Holland bent.

Hier zijn weer de woorden van Van Boven van toepassing: „Hoe perfecter de imitatie wordt, hoe grooter onze voldoening.”

Ditzelfde „alsof” is er ook als 's avonds na het eten de djongos naar huis is gegaan. Ook dan doe je alsof je in Holland bent. Je bent dan „onder ons” en in Bandoeng kunnen meestal 's avonds de ramen wel gesloten worden. Maar als het daarvoor te broeierig is, wat wel eens voorkomt, dan doe je toch de gordijnen er voor dicht, alweer om de illusie van het beslotene. Knus is het dan in die beslotenheid, met een boek en een warmen kop thee en 't wordt pas volmaakt als de kilte het noodig maakt, dat je een wollen jasje uit de kast haalt om dat over je dunne jurk aan te trekken.

BANDOENG heeft prachtige breede geasfalteerde wegen en vele hiervan dragen den weidschen naam van boulevard, die hun ook werkelijk toekomt. Breed en grootsch is hier alles opgezet. Overal in de stad vinden we het groen van fraai aangelegde parken

en aan den buitenkant is er het Jubileumpark, dat toegang verschaft aan degenen, die de moeite hebben gedaan hiervoor bij de Stads-gemeente een kaart te vragen. In de schoolvacanties, die nu in vollen gang zijn, is het in dit park meestal te druk voor de ouderen. Maar als de jeugd weer is opgeborgen, dan is het er een oase van rust. Dan komen daar menschen, die ongestoord willen lezen of schrijven en ook heb ik er wel eens een schilder bezig gezien, die het uitzicht op vroolijke sawahs en beekjes, dat de achterkant van het park biedt, op het doek bracht.

Ook vinden we hier menschen, die niets anders doen dan rusten. Dit zijn van een ziekte herstellenden, die de koestering van de zon en de beschutting van het gebladerte zoeken, die den gezondmakenden geur van de Indische dennen gretig opsnuiven en vreugde vinden in de kleurenpracht om zich heen. Het purper en rood van de bougainville, het helgeel van de allemanda, het blauw van de winde... de tinten wedijveren in pracht.

BANDOENG IS DE STAD VAN DE EENVOUDIGE GENOEGENS, VAN HET WANDLEN IN EEN WINKELSTRAAT, VAN HET ZITTEN IN EEN PARK EN VAN HET THUISBLIJVEN MET EEN BOEK EN EEN WARME KOP THEE.

Dit wil dus zeggen, dat menschen, die het hier niet al te breed hebben — en het is overbekend, dat er maar al te veel van dezen zijn — zich althans in Bandoeng min of meer tevreden kunnen voelen.

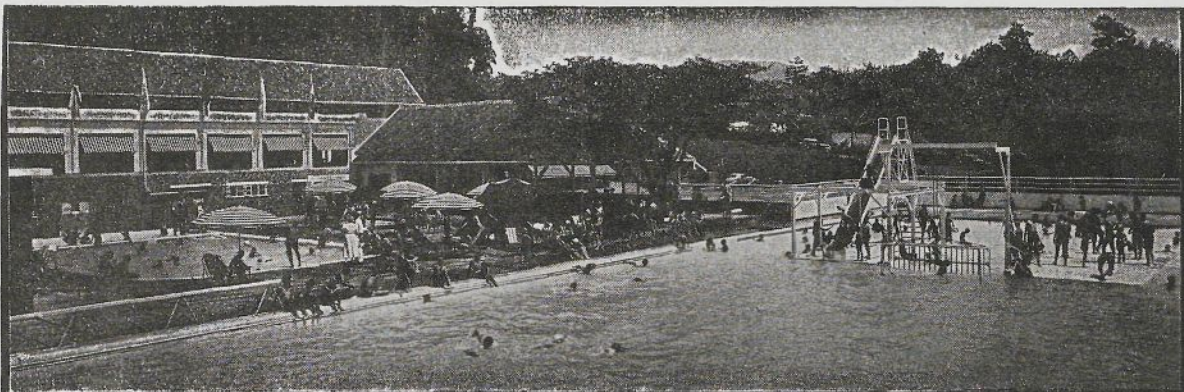
Maar het wil niet zeggen, dat er geen andere genoegens zijn dan de eenvoudige.

Integendeel.

Bandoeng kan zich verheugen in het bezit van een sociëteit met een ledental van ca. 1000 en een daaraan grenzenden schouwburg, welke alle gezelschappen, die op het gebied van kunst Indië iets komen brengen, binnen zijn muren ziet. De Kunstkring heeft er zijn concerten en tentoonstellingen, beroepstooneelgezelschappen treden hier op, maar ook telt Bandoeng zelf twee tooneelverenigingen: „Braga” en het „Bandoengsch Tooneel”, die beide de reputatie genieten doorgaans zeer goed spel te geven.

Het Westen van het Oosten in dit land te scheiden is niet meer dan een aanlokkelijk spel, dat slechts op den Bragaweg en thuis achter de gesloten ramen met succes gespeeld kan worden. Maar de werkelijkheid is anders en ik geloof zelfs beter dan de illusie. Want het Westersche element heeft het Oostersche noodig, zoo goed als omgekeerd.

Ook dát zal nader blijken.

LEMBANGWEG - BANDOENG - HUYGENSWEG

BADPLAATS TJIHAMPELAS BANDOENG.

HET EENIGE BAD TER PLAATSE MET **DOORLOOPENDE**
VERVERSCHING MET EIGEN BRONWATER.

STAAT ONDER REGELMATIGE CONTRÔLE VAN
DEN DIENST DER VOLKSGEZONDHEID.

DE SLANKE LIJN

Na heel zware tochten valt men soms meerdere kilo's af, maar ze komen terug, want gewichtsverlies was alleen water. Voor het verkrijgen van de zoo begeerde slanke lijn is een verstandig diët het eenige juiste, - veel beter dan kunstmatige vermageringsmiddelen. Volgens de methode van Dr. Hay mag men eten zoo vaak en zoo veel men wil, en wat men wil, mits zekere voedselcombinaties vermeden wordt. De bijzonderheden van dit diët zijn vastgelegd in **DR. HAY'S FOOL PROOF MEAL CHART**, waarvan wij reeds zeer vele verkochten, omdat de hiermede bereikte resultaten inderdaad verbluffend waren.

BAVOSTA, Tel. 319 - 320,
geeft U gaarne nadere inlichtingen.

H. H. DOKTOREN

Voor het repareeren, onderhoud
en verbetering van :

- LEITZ-enZEISSINSTRUMENTEN
- CHIRURG, INSTRUMENTEN
voor alle doeleinden
- RÖNTGENAPPARATEN
- INRICHTINGEN VOOR OPE-
RATIE-KAMERS
- LABORATORIUM BENODIGD-
HEDEN

is de

NEDERLANDSCH - INDISCHE

„Instrumentenmakerij”

Kebon Klapa 22

Telefoon 3074

het aangewezen adres.

Alle werkzaamheden geschieden onder

**VAKKUNDIGE
EUROPEESCHE LEIDING**

in onze

HYPER

MODERNE INRICHTING

Voor afspraken ook's Zondags van 8 - 10 geopend

HYPOTHEKEN

DE N. V. DE EERSTE NED.
IND. SPAARKAS TE BAN-
DOENG HEEFT GELDEN
BESCHIKBAAR TEGEN ON-
DERPAND VAN WOON-
EN/OF WINKELHUIZEN OP
EIGENDOMSPERCEELEN
IN HOOFDPLAATSEN.

AANVRAGEN TE RICHTEN
AAN DE

N.V. „DENIS”

TE BANDOENG.

Heim & Co.

Effecten, Vaste Goederen

Pillmij-gebouw

Tel. 124 en 125.

BESTE EN BILLIJKSTE
SERVICE STATION TE BANDOENG
REPARATIES
GRATIS LUCHT
AUTO LIFT
BENZINEPOMP DAG EN NACHT
GEOPEND.

„DE BANDOENGSCHE VERF-CENTRALE”
(IMPORT MY. JOHANSEN)

Uitvoering van alle voorkomende verf-
werken; o.a. het schilderen van Fabrieks-
daken, Gebouwen, Huizen en Meubilair,
tevens calcarium- en brocateer-werk.
Aanmaken van Lichtbakens en Reclame-
borden.

Alles met vakkundig personeel en onder
deskundig toezicht.

DAGOWEG 26

Kunsthandel: Midden-Java

Steeds het beste op het gebied van

Inheemsche Kunst

als

Djocja zilverwerken

Djepara houtsnijwerk

Leerwerk

Weefsels

Antiek etc. etc

„MOOI BANDOENG”

HELP DAARAAN MEDE.
VERFRAAI UW TUIN
MET ZADEN V. D.

ZEEUWSCHE-ZAADHANDEL

HUYGENSWEG - TELF. 1831 - BANDOENG

VERFRAAI UW TUIN

MET DE ZADEN

V. D.

ZEEUWSCHE-ZAADHANDEL

HUYGENSWEG - TELF. 1831 - BANDOENG

AGENTE

BLOEM. MAG. LOTUS BRAGA

Auto- en wegenkaart van Java

In 3 deelen op linnen geplakt met uitgebreide afstandstabellen. Compleet in etui f 1.50

Boekhandel VORKINK
Bandoeng

VOOR BETERE
**INSIGNES, CLICHÉS
& STEPELS**
NAAR
Clichéfabriek „FA POENG”
GR. POSTWEG W. 81 TEL. 798 — BD.

Voor medicijnen gaat men naar de

Bandoengsche Apotheek
Gr. Postweg O. 9 — Tel. 668 - 669

KUNDANDAS BROS
Nieuwe Bombay Toko
Bragaweg 40 — Bandoeng
BEAUTIFUL
SILKS & CARPETS

Vleeschhouwerij en Worstfabriek van

L. SCHRÖDER

Groote Lengkong 1A.

Bandoeng — Tel. No. 756 en 2774

DJOKJASCHE KUNSTHANDEL

TAMBLONGWEG 17

— TELEFOON 1860

Het OUDSTE en BESTE adres voor FIJN Koper, Leer, Katoen- en Zijden
Batik, Zilver-, Goud-, Schildpad-, Tin- en Houtsnijwerk.

Tevens artikelen van de firma A. C. BUISSON — Uitsluitend handarbeid.

GLASHANDEL

A. N. I. G. G. I.

Bantjeuj - Bandoeng - Tel. 1351

HET OUDSTE EN
BEKENDSTE ADRES
TER PLAATSE.

Autoverhuurderij „DE HOOP”

Tel. No. 1833, — IJkweg 10

Uitsluitend nieuwe auto's

Leverancier van huurauto's aan diverse
Overheidsdiensten.

VACANT

TEGELS
Bandoeng. tel. 808

„IRIS”

WASCHBARE KLEEDING

Tropicals - Palm-Beach

=

AVONDKLEEDING

in zwart en midnight-blue

=

EUROPEESCHE UITRUSTINGEN

=

Aug. Savelkoul

BANDOENG.

SCHOENMAKERIJ S. BOONSTRA

Oosteindeweg 29.

Oudste en billijkste adres ter plaatse, voor maat en reparatie-werk. Walram rubber tips voor dames en heeren.

Binnen 12 uur klaar, halen en brengen gratis.

MINERAALWATERFABRIEK

N O V A

OOSTEINDE 57

TELEFOON 1210

CONCORDIA - CUP, EEN VER-

FRISCHENDE - WIJNDRANK!!

Telefoon 1099

Bragaweg 61

Bandoeng

SALON DE COIFFURE

MAISON SMIT

Specialisten

Permanent-wave

Manicure

Epileeren

Water-wave

MASSAGE

TJIANG TJOAN HAN

TOEKANG GIGI

Maarschalklaan 11

Bandoeng. (Java)

Autoverhuurderij **PREANGER**

Tel. 1616

Bandoeng

Tusschen G. E. B. E. O.-Factory

Goede chauffeurs, billijke prijzen

Coulante bediening

Maakt Uw „Home“ gezellig met onze lampen, zoowel moderne, als antieke stijl.

Grootste keuze-Concurreerende prijzen.

HET LAMPENHUIS „BRAGA“

Braga 20

Tel. 998

HOTEL-PENSION VAN RHIJN

Oude Hospitaalweg 32
Bandoeng — Tel. 2660.

Huis van den eersten rang,
gelegen in 't Centrum der stad

HOTEL SUMATRA

Kebon Djati 6/8 v/b Station,
Telefoon 274 — Bandoeng.

Billijke prijzen

Europeesch beheer — Uitstekende tafel.

HOTEL „SCHOMPER“

Naripan 11 - Bandoeng - Tel. No. 3100 - 1489

GERENOMMEERDE KEUKEN
UITSTEKENDE SERVICE

COMFORTABELE KAMERS.

Daglogies vanaf f 5,-

Bij verblijf van 14 dagen 10% korting.
Bij langer verblijf speciale prijzen.

PENSION „WELGELEGEN“

BURG. KÜHRWEG 5 — TEL. 632

1ste Rangs Eur. Pension
Billijke prijzen. Uitstekende tafel.
Centraal gelegen. Tennisbaan.
MAAND- EN DAGKAMERS

N. V. HOTEL METROPOLE

Kepatihan No. 12A — Telefoon 172

Erkend één der beste en goedkoopste familiepensions.
Gunstig gelegen in centrum bij Postkantoor, Gouvernements-Bureaux, Bankinstellingen, Sociëteiten en Winkels.
Beleefd aanbevelend,
de Directrice.

SHANGHAI DREAM

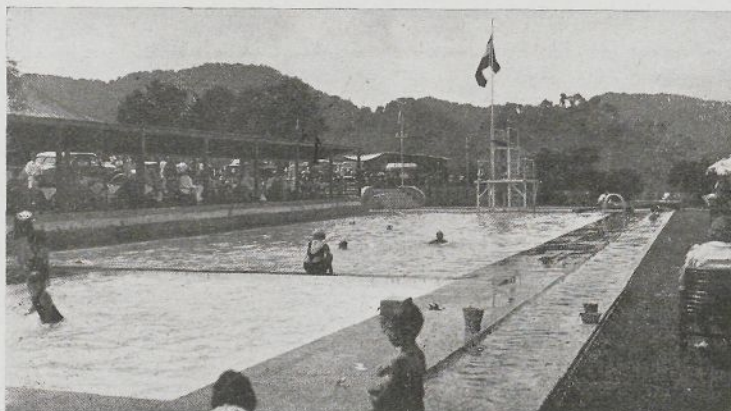
„Het meest exclusieve restaurant“

BRAGA 64, — BANDOENG.

Wanneer gij naar Europa vertrekt
eerst naar T.N.K. Handwerk cursus.

Groote Postweg Oost 92.

Voor Uwe winterkleding.

Hotel Tangkoeban Prahoe

Lembang K.M. 21 — Telefoon 24

20.000 M² eigen dennenbosch
2 tennisbanen — zwembad met
eigen kristalhelder bronwater.

Garages.

Gelegen in de onmiddellijke
nabijheid der kraters.
Vraagt offerte.

N. V. Levensverzekering-Maatschappij

„ONS BELANG“

Lage premien. Met aandeel in de Winst

— KANTOOR VOOR INDIË —

Javastraat 1 - BANDOENG - Tel. 651

Is U reeds lid van „Bandoeng Vooruit“?
Zoo niet: Wordt het dan vandaag nog!
Even een telefoontje Bdg. 1600.

WONEN TE BANDOENG

beteekent een combinatie
van de voordeelen van het
wonen in een groote stad
en het wonen in een aan
natuurschoon rijke streek.

**De ideale woonvorm:
het ééngesinshuis met
eigen tuin, is te Ban-
doeng voor iedere beurs
bereikbaar.**

De Gemeente Bandoeng
heeft gunstig gelegen
BOUWTERREINEN,
tegen billijken prijs te koop.

Inlichtingen verstrekt het

**GEMEENTELIJK
GRONDBEDRIJF**

ATJEHSTRAAT

TELEFOON 454 TOESTEL 18

W. ANTHONJISZ

Architect - aannemer

LOMBOKSTR. 11A - TEL. 2143

Alvorens tot bouwen over te gaan wende
men zich eerst tot:

LIM A GOH

het oudste Aannemersbureau ter plaatse.
Meest moderne ontwerpen en solide
bouw.

Diverse dankbetuigingen ter inzage.
Chineesche Voorstraat No. 12. Telefoon
No. 2449 — Bandoeng.

F. J. DE GRAAF

NARIPAN 78 - TELEFOON 280

Algemeen Administratie

en

Crediet-Kantoor

Spaar- en Depositokas

Bouw- en Woningbureau

Assurantiën en Hypotheken

•

Huizenbeheer

•

Commissionnairs in Onroer-

rende Goederen en Effecten

•

Hypotheekbezorgers.

HIER IS DE BAND MET HET *Werkelijke* ANTISLIP-VERMOGEN

● Deze nieuwe Goodyear Band is ontworpen om nóg groter veiligheid te geven. De constructie is radicaal gewijzigd, zooals uit nevenstaande figuren blijkt. Er zijn méér scherpgerande, ruitvormige rubberblokken op het loopvlak aangebracht.

Dit grooter aantal antislip-blokken – nóg dichter bij elkander geplaatst – en het plattere loopvlak, geven gebruikers van den G-100-Band een houvast op den weg – grooter dan ooit tevoren.

De groeven in het dikere loopvlak zijn ook dieper, zoodat de G-100 zijn antislip-vermogen langer behoudt.

De ontwerpers van dezen nieuwen Goodyear-Band hebben er terdege rekening mede gehouden, dat geruischloosheid en rustige gang noodzakelijke factoren zijn.

Om het geheel te volmaken, heeft Goodyear van den G-100 bovendien den meest gracieuzen band gemaakt. Let op die gestroomlijnde gratie – zelfs zichtbaar als de wagen rijdt,

en aldus de élégance van de moderne auto accentueerend.

Monteer een compleet stel nieuwe G-100's, de veiligste, duurzaamste en meest fraaie band, speciaal ontworpen voor het moderne snelverkeer.

